

Notat

Avhending av statens eiendommer etter Røros Kobberverk og videreføring av Rørosmuseets bygningsvernsenter.

Mulighet for etablering av et operativt fellesorgan for regionens verdensarv.

Statens eiendommer etter Røros Kobberverk

Røros kobberverk gikk konkurs i 1977. Miljøverndepartementet kjøpte konkursboet med gjenstander, eiendommer og anlegg i 1979. Statens kjøp ble behandlet som bevilgningssak i Stortinget (st.prp. nr. 39 1979.-80). Av proposisjonen framgår det blant annet følgende: *"De (dvs. kulturminnene) er enestående både i nasjonal og internasjonal sammenheng, og det er av stor betydning å bevare dem mest mulig samlet på stedet."*

Eiendommene omfatter ca. 7 km² kulturlandskap fordelt på Olavsgruva-Storwartzområdet (som også inneholder fundgruva og senteret i Circumferensen) og Malmplassområdet med Slagghaugene og kulturlandskapet rundt. De to kompleksene inneholder til sammen 57 bygninger og 51 utomhusanlegg, i alt 108 faste objekter og installasjoner.

Miljøverndepartementet har satt i gang en prosess for avhending av eiendommene etter Røros Kobberverk. Statsbygg er en aktuell kjøper.

Uthusprosjektet

Uthusprosjektet ble etablert midt på 1990-tallet. Prosjektet ledes av Røros kommune og jobber med istandsetting av bygninger som har mistet sin opprinnelige funksjon. Uthusprosjektet har vært helt sentralt i ivaretakingen av de historiske gårdsstrukturene i bergstaden. Uthusprosjektet og Rørosmuseets bygningsvernsenter har opparbeidet både et praktisk samarbeid og nært faglig fellesskap.

Rørosmuseets bygningsvernssenter

Rørosmuseet har lang erfaring med bygningsvern og håndverk, både gjennom kompetanseheving og i utøvelse. Bygningsvernssenteret ble etablert som en egen avdeling i museet i 2005. Antikvarisk verksted er en del av bygningsvernssenteret og feirer i år 40-års jubileum som det først i sitt slag Norge.

Bygningsvernssenteret har 8 fast ansatte. I tillegg legger virksomheten til rette for en rekke oppdrag for selvstendige antikvarfaglige håndverkere i regionen. Omsetningen i senteret har de siste årene vært på 7-8 millioner kroner.

Oppdrag for Riksantikvaren på istandsetting og vedlikehold av statens eiendommer etter Røros Kobberværk er fundamentet i Bygningsvernssenterets virksomhet og utgjør ca. 60 prosenter av omsetningen. Istandsettingen av statens eiendommer har nå pågått i 10 år og det er beregnet at en fullføring minst vil ta ytterligere 10 år.

Dersom en avhendig av Miljøverndepartementets eiendommer medfører at ansvaret for drift, vedlikehold og istandsetting av disse eiendommene blir overført til en utenforliggende institusjon, bortfaller også selve grunnlaget for Bygningsvernssenteret og en betydelig svekkelse av regionens fagmiljø.

Foruten istandsetting og vedlikehold av statens eiendommer i verdensarven utfører Bygningsvernssenteret på oppdrag utredninger, byggeledelse, tilstandsvurderinger med kostnadsoverslag, gir råd og veiledning til private eiere (løsninger på vedlikehold og istandsetting og bistand til søkere om støtte), utfører konkret istandsettingsarbeid og driver kurs og kompetanseheving.

Innen kompetanseheving er det innledet et samarbeid med Høgskolen i Sør-Trøndelag om høyere utdanning i bygningsvern. I samarbeid med Byggenæringens Landsforening skal Bygningsvernssenteret i inneværende år prøve ut et kursopplegg som skal gi utdanning til ansvarsrett. Rørosregionen/Fjellregionen er planlagt som utprøvingsområde. Visjonen er at erfaringene fra Fjellregionen skal danne grunnlag for en landsomfattende utdanning.

Det samlede håndverksmiljøet i Uthusprosjektet og Bygningsvernssenteret er nå anerkjent som et av de viktigste håndverksmiljøene i Norge og teller i dag et 20-talls svært dyktige håndverkere. Kombinasjonen av Uthusprosjektet som engasjerer og administrerer selvstendige håndverkere og Bygningsvernssenteret med en fast stab og samtidig og kompetansehevende og nettverksbyggende funksjon, danner til sammen et utviklingsmiljø med betydelige potensialer for regionen.

Museumsreformen, Museene i Sør-Trøndelag og Rørosmuseet

Gjennom museumsreformen er Rørosmuseets drift planlagt å inngå i Museene i Sør-Trøndelag (MiST). Rørosmuseet har imidlertid kun ca. en tredjedel av sin finansiering gjennom driftstilskudd fra Kulturdepartementets og Sør-Trøndelag fylkeskommune. De øvrige to tredjedelene finansieres gjennom prosjekttilskudd og salgsinntekter, først og fremst gjennom tjenesteyting.

MiST har gitt uttrykk for at det først og fremst er aktuelt at den ”tradisjonelle” museumsdriften blir slått sammen med MiST. Man er derfor åpne for at mye av den øvrige virksomheten kan organiseres i en stiftelse eller et selskap med lokalt-regionalt eierskap. Rørosmuseet har blitt bedt om å fremme et mer konkret forslag overfor MiST om en slik delt løsning.

MiST skal behandle spørsmålet om hvilke deler av Rørosmuseet som skal inngå i MiST på generalforsamlingen i april i år. Praktisk skal sammenslåingen mellom Rørosmuseet og Museene i Sør-Trøndelag, dvs. overføring av driftsansvar og av arbeidsgiveransvar være gjennomført innen 31. desember.

Organisering av det operative verdensarvarbeidet i Røros bergstad og Circumferensen

Utvidelsen av verdensarvområdet i 2010 skapte en del organisatoriske utfordringer. På grunn av den nye geografien kom det mange flere aktører på banen, noe som gir større utfordringer i både samordning og gjennomføring. Utfordringene og en realisering av regionens store potensiale er langt større og mer omfattende enn det en kan forvente at en verdensarvkoordinator skal kunne utføre.

Organiseringen av arbeidet må nødvendigvis ta høyde for hva som er viktig i verdensarvarbeidet og rådet har sagt noe i sine vedtekter:

Oppgaver:

- Være pådriver for god, samordnet og enhetlig forvaltning av verdensarvverdiene
- Bidra til samarbeid og informasjon mellom lokale, regionale og nasjonale myndigheter
- Være en arena for diskusjon, rådgivning og avklaring av saker som har betydning for verdensarven
- Arbeide for mobilisering av ressurser til gjennomføring av tiltak
- Initiere prosjekter som
  - Bidrar til økt lokal verdiskaping med utgangspunkt i verdensarven
  - Bidrar til langsiktig kunnskaps- og kapasitetsbygging for å fremme beste praksis
  - Fremmer bevisstgjøring og formidling av verdiene i verdensarvområdet
  - Fremmer bevisstgjøring og økt kunnskap om UNESCO og verdensarvkonvensjonen

- Arbeide for å ivareta og synliggjøre de samiske perspektivene i verdensarven
- Være høringsorgan for saker som angår verdensarvstatusen
- Utarbeide årlig handlingsplan, iverksette tiltak og følge disse opp
- Stimulere til lokalt engasjement og frivillig arbeid

Deler av oppgavene hører klart hjemme i rådet, og rådets politiske forankring, mens andre deler av oppgavene har karakter av operative tiltak og prosjektgjennomføring.

Et operativt fellesorgan for utvikling med basis i verdensarven

Mye av arbeidet med verdensarven skal og bør utføres i eksisterende organisasjoner. F.eks. handler forvaltningsutfordringen først og fremst om samordning og felles kompetanseutvikling mellom aktørene. Det er ingen tvil om at plan og bygningsloven er det viktigste forvaltningsverktøyet og kommunene de viktigste forvalterne.

Samtidig er det alltid en viss risiko for at en ikke får løftet verdensarvarbeidet tiltrekkelig opp dersom det ikke er en organisasjon som har dette arbeidet som hovedfokus, og som kan utfordre regionens aktører på å tenke verdensarv i sitt løpende arbeid. Denne risikoen er større jo flere aktører som skal involveres, og er slik sett aksentuert etter utvidelsen av verdensarvområdet.

En realisering av viktige sider av verdensarvens potensiale vil medføre en mobilisering av mange aktører i regionen og danning av fellesskap som gir større styrke. Uten en regional operativ organisering er det en fare for fragmentering og at mulighetene i virkemiddelapparatet ikke blir tilstrekkelig utnyttet.

Finansieringskildene til dette arbeidet vil også være mange og fragmenterte. En fellesorganisasjon vil sannsynligvis lettere kunne initiere prosjekter med sammensatt finansiering, og deretter gjennomføre disse med ulike aktører i regionen. Finansieringskildene vil omfatte ulike departementer, direktorater, øvrige statlige finansieringsinstitusjoner (Kulturrådet, Innovasjon Norge), de to fylkeskommunene, fylkesmannen m.m.

Et slikt fellesorgan bør kunne:

- Mobilisere ressurser og aktører
- Initiere prosjekter
- Arbeide med langsiktig prosjektfinansiering (jamfør for eksempel Uthusprosjektet)

Koordinere arbeidet mellom de ulike aktørene, og etablere en felles plattform for samarbeid.

En fellesorganisasjon for verdensarven bør ikke eies eller knyttes direkte til en enkeltaktør eller kommune, men være eiet av regionen i fellesskap.

Uthusprosjektet, Bygningsvernssenteret og Rørosmuseets fagkompetanse om verdensarv kan utgjøre et grunnlag for en regional operativ organisering.

Bygningsvernssenterets virksomhet har over tid fått en mer regional karakter. Rørosmuseets prosjekter har i økende grad blitt knyttet til verdensarven. Museets samlede årlige prosjektportefølje nærmer seg kr. 10 millioner. Det er nå et åpent spørsmål hvor stor del av dette som vil bli holdt utenfor sammenslåingen med Museene i Sør-Trøndelag.

Uthusprosjektet er planlagt å få en geografisk utvidelse fra arbeid i Røros bergstad til oppgaver innen hele Circumferensens område.

Disse virksomhetene kan tenkes overført til en ny regional verdensarvorganisasjon og utgjøre et fundament i oppstarten.

Erfaringer fra Vestnorsk Fjordlandskap, Stiftelsen Vegaøyen Verdensarv og Stiftelsen Bryggen, sistnevnte som både eier, forvalter og istandsetter en bygningsmasse, tilsier at det er et potensiale i å utløse friske midler til vår region. Miljøverndepartementets "*Ny, helhetlig verdensarvpolitikk*", fra 2012 og bærer også bud om en sterkere statlig satsing. En ny operativ organisasjon for regionens verdensarv kan bli et verktøy for realisering av prosjekter og mobilisering av ressurser.

8. januar 2013

John A. Bryde
Rørosmuseet